

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

VPP
Valsts pētījumu
programma

reCOVery-LV

Ekonomiskais, politiskais un juridiskais ietvars Latvijas tautsaimniecības potenciāla saglabāšanai un konkurētspējas pieauguma veicināšanai pēc pandēmijas izraisītas krīzes (reCOVery-LV) apakšprojekts

Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā

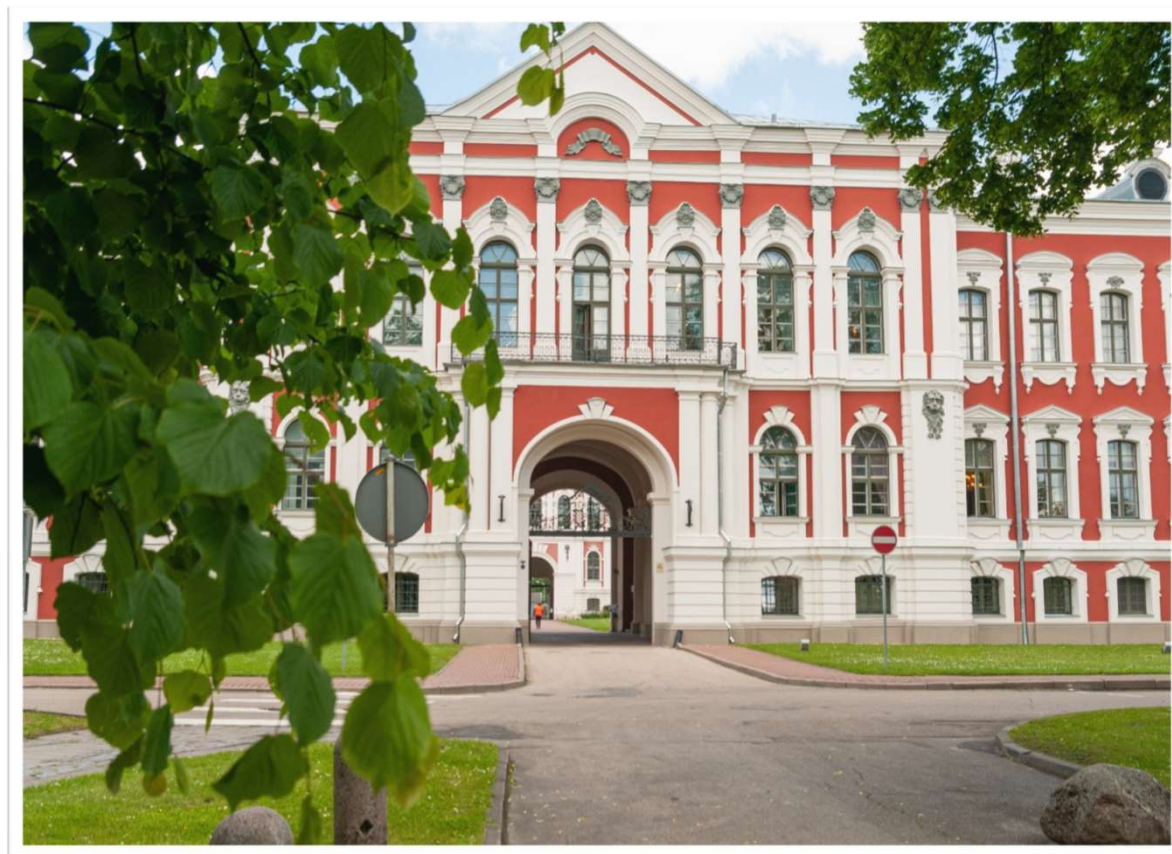
2020.gada 16.septembris, LLU

LZA akadēmiķe, LLU rektore, profesore, Dr. oec. Irina Pilvere

Saturs

- ✓ Projektu raksturojums
- ✓ Sākotnējās atziņas par Covid-19 krīzes ietekmi pārtikas sektorā
- ✓ Risku novērtēšana piena ražošanā un pārstrādē
- ✓ Ieteikumu/priekšlikumu sagatavošana krīzes pārvarēšanai un ekonomikas atveseļošanai

reCOVery-LV projekta raksturojums

- ✓ **Projekta mērķis** - piedāvāt atbildes uz jautājumiem saistībā ar tautsaimniecības noturību pret satricinājumiem, vietējās pārtikas ražošanas veicināšanu un ekonomikas pašpietiekamību, valsts parāda risku mazināšanu, cilvēkresursu un zināšanu aizplūdes riska mazināšanu u.c.
- ✓ **Projekta rezultātā** būs kritisks novērtējums par valdības politiku pandēmijas laikā, ekonomiskās attīstības scenāriji, kā arī zinātniski pamatoti rīcībpolitikas ieteikumi politikas veidotājiem
- ✓ **Projektu vada profesore** Inna Šteinbuka
- ✓ **Projekta iesniedzējs** Latvijas Universitāte
- ✓ **Iesaistītie partneri** – LU ekonomisti un juristi, LZA Eiropas Politikas Pētījumu Institūts, RTU, LLU (kopā ar DI), RSU
- ✓ **LLU iesaiste ir 2 jomās:**
 - Strukturālās izmaiņas valsts ekonomikā (akad.Baiba Rivža)
 - Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā (akad.Irina Pilvere)

Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā

Pētījumam ir 3 sadaļas:

- ✓ **Vietējo un globālo pārtikas piegādes ķēžu noturības novērtēšana** COVID-19 krīzes laikā un pēc tās (vadītāja vad.pētniece Gunta Grīnberga-Zālīte), iesaistīti LLU ESAF pētnieki – ekonomisti un sociologi
- ✓ Vietējo lauksaimniecības izejvielu un pārtikas produktu piegādes iespēju novērtēšana un novatorisku risinājumu izstrāde, lai uzlabotu ķēžu noturību krīzes un pēckrīzes apstākļos (vadītāja vad.pētniece Inga Ciproviča) iesaistīti LLU PTF un APP Dārzkopības institūta pētnieki – inženieri, lauksaimnieki un biologi
- ✓ **Risinājumu un ieteikumu sniegšana** lauksaimniecības izejvielu, pārtikas produktu un uztura sistēmu noturības stiprināšanai krīzes un pēckrīzes attīstības iespēju laikā, kā arī zināšanu nodošanas veicināšana ieinteresētajām personām - politikas veidotājiem, pašvaldībām, ražotājiem un patērētājiem (iesaistīti visi pētnieki)

Starptautiskā pieredze COVID-19 krīzes laikā un pēc tās

Pārrāvumi nacionālā pārtikas ķēdē makro līmenī

- ✓ lauksaimniecības produktu **pieāvājuma samazināšanās**
- ✓ **pieprasījuma samazināšanās/atsevišķiem produktiem palielināšanās**
- ✓ **tirdzniecības un loģistikas traucējumi**, jo starptautiskā pārtikas tirdzniecība ir ietekmēta
- ✓ COVID-19 sekas ietekmēs visus pārtikas sistēmas elementus, sākot no primārās piegādes, pārstrādes, tirdzniecības un nacionālajām un starptautiskajām loģistikas sistēmām, līdz starpposma un gala pieprasījumam
- ✓ Tas **ietekmētu arī faktoru tirgus**, proti, darbaspēku un kapitālu, kā arī ražošanas starpproduktus (piemēram, pesticīdus, sēklas)
- ✓ Pandēmijas **seku apmērs** būs atkarīgs no pašas **pandēmijas noturības un izplatības**, kā arī **ekonomisko pielāgojumu un atveseļošanās dinamikas**
- ✓ **Valūtas kursu svārstības** enerģijas un kredītu tirgos
- ✓ Gaidāms **bezdarba pieaugums**
- ✓ Vispārējās **ekonomiskās aktivitātes sarukums**

Pārstrāde

1. **Palielināts darbinieku kavējumu skaits** - vai uzņēmumam ir pieeja pagaidu darbiniekiem un vai ir iespējams pārkvalificēt darbiniekus
2. **Pārtikas drošības apmācība** - darbinieki pilnībā izprot uzņēmuma pārtikas nekaitīguma prasības un ir vērsti uz to piemērošanu
3. **Regulāri jāinformē**, kā COVID-19 ietekmē pārtikas nozari
4. **Darba ņēmēju drošība** - ir grūtības ieviest “sociālo distancēšanos”
5. **Tīrīšana un sanitārija** – nepieciešama biežāka tīrīšana un dezinfekcija
6. **Piegādes ķēde** - kļūst arvien izstieptāka un jāpārlicinās, vai uzņēmumam ir piekļuve piegādātājiem, jo īpaši attiecībā uz būtiskām sastāvdaļām, iepakojuma materiāliem un citiem svarīgiem piederumiem
7. **Tehnoloģijas** - ar lielākiem riskiem un, iespējams, mazāk cilvēku, pandēmijas krīzes ir laiks domāt par to, kā labāk izmantot tehnoloģijas, lai palīdzētu uzņēmumiem analizēt visus iegūtos datus. Kaut arī naudas plūsma krīzes situācijās var būt sarežģīta, uzņēmumiem nevajadzētu atteikties no domāšanas par to, kā vairāk izmantot datu analīzes rīkus, lai ietaupītu uzņēmuma laiku, cilvēkus un samazinātu riskus

Starptautiskā pieredze COVID-19 krīzes laikā un pēc tās

Patērētāju uzvedība

- ✓ daudziem patērētājiem viņu **ienākumi turpina samazināties**. Un viņi nejūtas pārāk optimistiski par savu valstu ekonomikas perspektīvām
- ✓ lielākajā daļā produktu kategoriju, ieskaitot pārtiku, pandēmijas laikā **iepirkšanās tiešsaistē**- s klientu skaits ir pieaudzis par vairāk nekā 10 procentiem; un daudzi patērētāji saka, ka viņi plāno turpināt iepirkšanos tiešsaistē
- ✓ Dažiem produktiem un zīmoliem COVID-19 izraisīja **piegādes ķēdes traucējumus**, jo tad kad patērētāji nevarēja atrast sev vēlamo produktu pie izvēlēta mazumtirgotāja, viņi **mainīja iepirkšanās paradumus**: krīzes laikā daudzi patērētāji ir izmēģinājuši citu zīmolu vai iepirkušies pie cita mazumtirgotāja
- ✓ izlemjot, kur iepirkties, viņi **meklē mazumtirgotājus ar redzamiem drošības pasākumiem**, piemēram, uzlabotu tīrīšanu un fiziskām barjerām. Turklāt viņi pērk vairāk no uzņēmumiem un zīmoliem, kuriem ir veselīgs un higiēnisks iepakojums un kuri izrāda rūpību un rūpes par darbiniekiem
- ✓ vairāk nekā 70 procenti aptaujāto respondentu vēl **nejūtas ērti, atsākot savas “parastās” aktivitātes** ārpus mājas

- ✓ **Pieprasījuma izmaiņas vietējā un eksporta tirgos** (eksporta tirgus dramatiski saruka, līdz ar to arī ievērojami saruka pieprasījums pēc Latvijā ražotās produkcijas; sabiedrisko ēdināšanas uzņēmumu darba pilnīga apturēšana; atsevišķos nozares sektoros pastiprināja arī pārtikas produktu imports no trešajām valstīm; pieprasījuma dramatisku kritumu piedzīvoja galvenokārt ražotāji, kas ražo produkciju sabiedriskajai ēdināšanai, turpretim jaunus ražošanas rekordus sasniedza ražotāji, kas darbojas ilglietojamas pārtikas sektoros)
- ✓ **Pircēju ažiotaža un paradumu maiņa** (cilvēku vēlme mājās veidot pārtikas un citu pirmās nepieciešamības preču uzkrājumus, iespējama papildu importa izejvielu cenu līmeņa pieaugums)
- ✓ **Preču krājumu palielināšanās un uzglabāšanas problēmas produktiem ar īsu derīguma termiņu** (pieprasījuma mazināšanās arī pēc lauksaimniecības primārajiem produktiem (piena, gaļas, graudiem) un, līdz ar to, šo produktu iepirkuma cenu un apjoma samazināšanos no ražotājiem (lauksaimniekiem)
- ✓ Papildus resursu nepieciešamība, pielāgojoties ārkārtējai situācijai
- ✓ Nozares atkarība no **darbaspēka fiziskās klātbūtnes, darbaspēka trūkums**
- ✓ **Naudas plūsmas grūtības**
- ✓ **Loģistikas problēmas**
- ✓ **Citi izaicinājumi** (Sadarbības partneru došanās dīkstāvēs; grūtības atrast jaunus noieta tirgus slēgto aizstāšanai; darbinieku atlaišanas risks, slēdzot vai sašaurinot ražošanu; neskaidrība par nākotni radīto ekonomisko seku dēļ; grūtības plānot saimniecisko darbību uz priekšu).

Situācija Latvijā COVID-19 krīzes laikā un pēc tās

- ✓ Aktīva **informācijas plūsma** par situāciju pasaulē un valstī, papildus tehnoloģiskie risinājumi – virtuālais asistents, lai nodrošinātu uzticamas uzziņas un sniegtu atbildes uz iedzīvotāju jautājumiem saistībā ar Covid-19 Latvijā
- ✓ **Finansiālais atbalsts** (45,5 miljoni EUR) piešķiršanu primārajiem lauksaimniecības ražotājiem
- ✓ **Pārtikas e-komercija** (kā viena no post-pandēmijas sekām var saglabāties pārtikas iegāde internetā)
- ✓ **Ēdināšanas pakalpojumi** – pārorientēšanas, jaunu formu apgūšana, ēdināšanas tīkli kooperējas ar tirdzniecības tīkliem
- ✓ **Sociālā palīdzība, brīvprātīgo darbs, sociālā kustība** (pieauga pieprasījums pēc brīvprātīgo darba, radās jauna sociāla kustība)
- ✓ **Pašvaldību iniciatīvas reģionos**
- ✓ Latvijā **pārtikas sagādes sistēma paplašinājās ar jauniem dalībniekiem** (jo īpaši vietējā mērogā), zināmā mērā kļuva elastīgāka un efektīvāka, pateicoties iesaistīto aģentu ātrai reakcijai uz notiekošo
- ✓ **Pārtikas ķēžu saīsināšanās un orientācija uz vietēja** (reģionāla, nacionāla) mēroga sadarbības tīkliem tiek saredzēts kā viens no turpmākās stabilitātes nodrošināšanas scenārijiem. Sociālā ietekme visvairāk vērojama tajā, kādas bija iedzīvotāju kolektīvās uzvedības formas krīzes laikā – no sākuma bija vērojama vāji regulējama pūļa ietekme, kas vēlāk stabilizējās adaptīvās un funkcionālās sociālās praksēs.

Detalizēta analīze (ražošana un pārstrāde)

1. Laukaugi, ieskaitot pākšaugus
2. Dārzkopība- augļi, ogas un dārzeņi (LLU un Dārzkopības institūts)
- 3. Piens**
4. Gaļa (liellopu, cūkgaļa un vistas gaļa)
5. Olas
6. Zivis

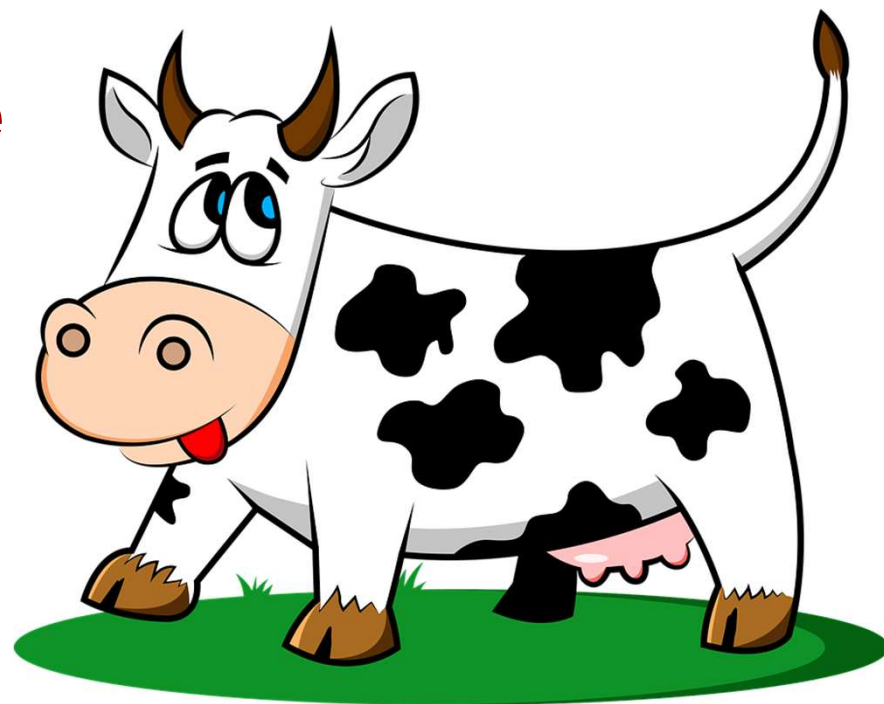
Horizontāla analīze

**Mazumtirdzniecība
Patērētāju uzvedība**

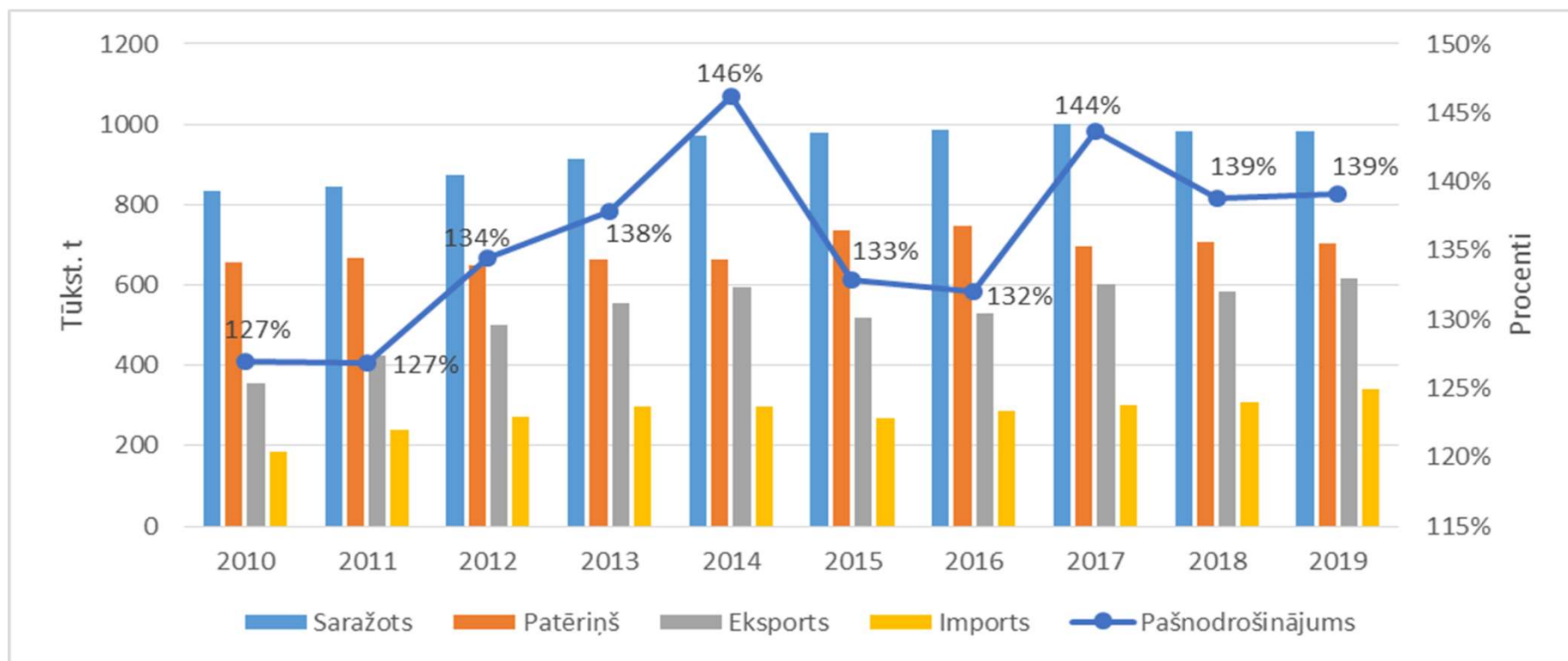
Paveiktais un plānotais:

- ✓ šo sektoru īsi apraksti, kas ietver – ražošanu, importu, eksportu, pašnodrošinājuma līmeni
- ✓ apraktītas pārtikas ķēdes katrā pētāmajā sektorā
- ✓ identificēti un novērtēti galvenie riski pandēmijas laikā katrā pārtikas ķēdes posmā,
- ✓ tiek aptaujāti un intervēti pārtikas ķēdēs iesaistītie ražošanas, pārstrādes, mazumtirdzniecības uzņēmumu pārstāvji un nozaru nevalstisko organizāciju eksperti
- ✓ **Semināru cikls ar attiecīgo nozaru pārstāvjiem Jelgavas pilī– 16.09. (piens), 30.09.(gaļas un olu sektors), 14.10. (laukaugi), 28.10. (augļkopība un dārzenkopība)**
- ✓ Priekšlikumu sagatavošana

Piena ražošana un pārstrāde Latvijā

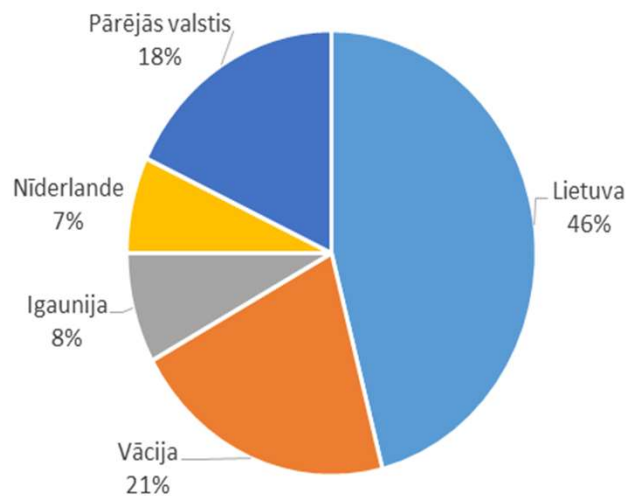

Piena ražošanas, patēriņš, imports un eksports Latvijā 2010.-2019. gadā

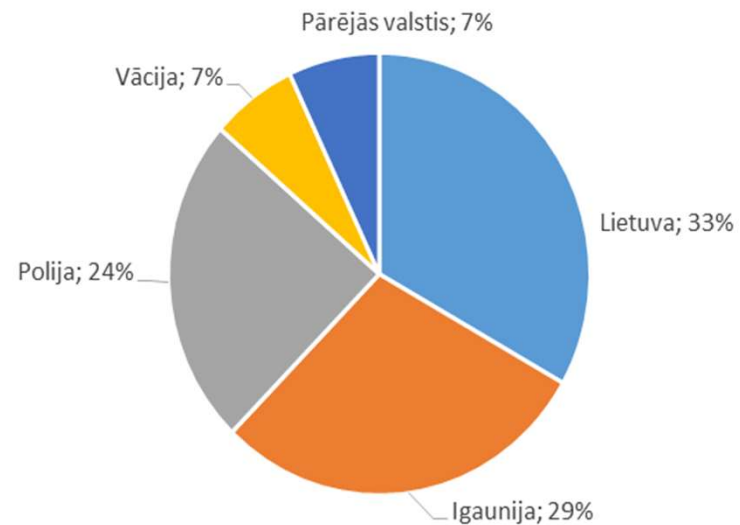

Latvijas piena un piena produktu importa un eksporta vērtība sadalījumā pa valstīm 2019. gadā, %

Piena produkcijas eksports 2019. gadā

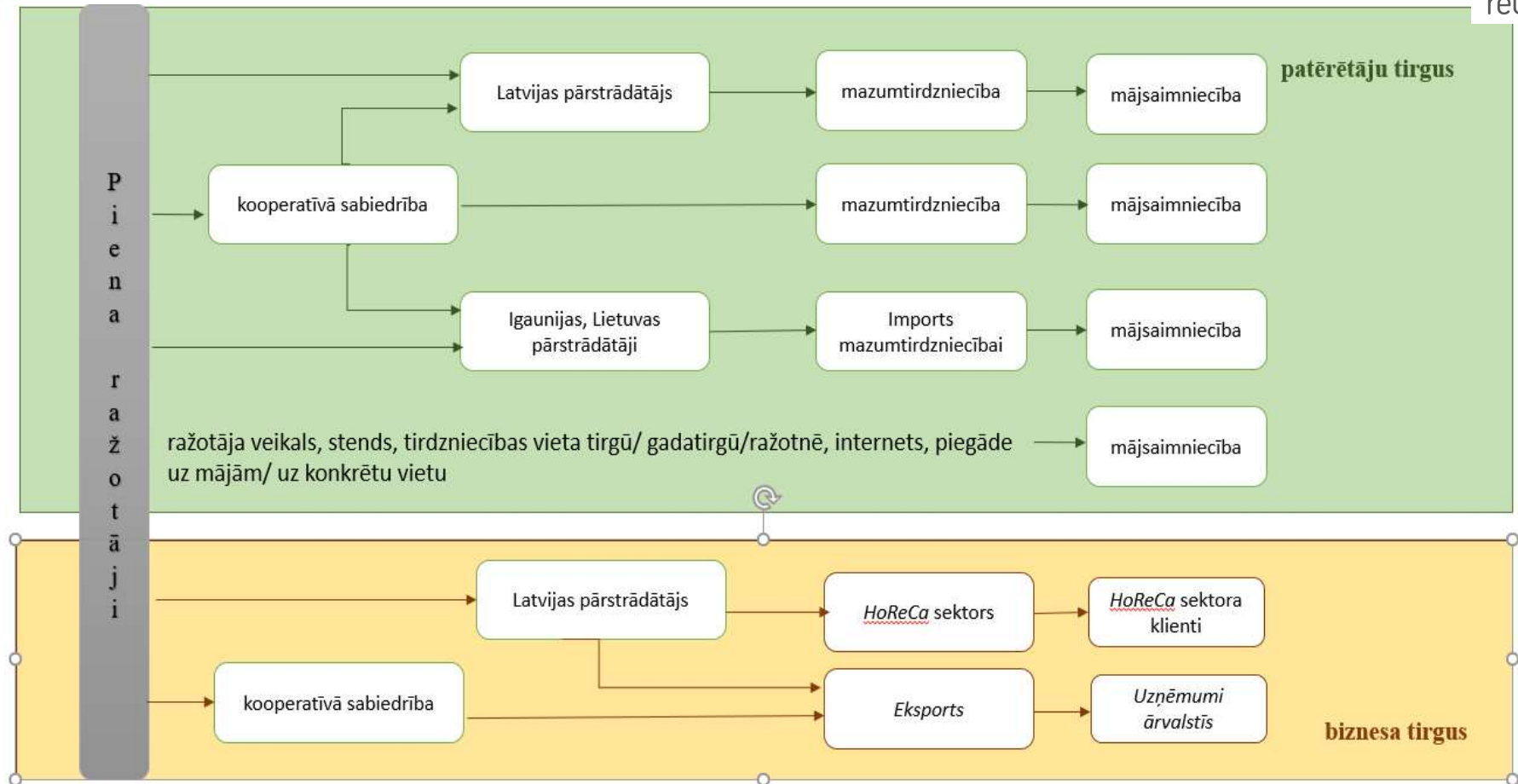

Piena produkcijas imports 2019. gadā

Piena pārtikas ķēdes

Galvenie riski piena pārtikas ķēdē (iekšējie)

Vērtējums, piemēram, 5/5 – pirmais cipars attiecas uz ražošanu, otrs uz pārstrādi

Riski	Riska iestāšanās varbūtība.	Riska ietekme.
Vadības riski		
1. Grūtības plānot saimniecisko darbību uz priekšu	5/5	5/5
2. Pieredzes trūkums	3/3	3/3
3. Liela atkarība no vadītāja	3/3	3/3
Personāla riski		
4. Darbinieku atlaišana, slēdzot vai sašaurinot ražošanu	3/3	3/3
5. Atkarība no darbaspēka fiziskās klātbūtnes uzņēmumā	5/5	5/5
6. Darbaspēka trūkums	1/1	1/1
7. Liels darbinieku blīvums	2/2	2/2
8. Darbaspēka piekļuves kontrole	2/2	2/2
Sagādes riski		
9. Izejvielu trūkums/ nepieejamība tirgū	4/4	4/4
10. Iepakojuma trūkums/ sagādes problēmas	2/4	2/4
11. Izejvielu cenu pieaugums	4/4	4/4
12. Sadarbības partneru došanās dīkstāvēs	4/4	4/4

Galvenie riski piena pārtikas ķēdē (iekšējie)

Vērtējums, piemēram, 5/5 – pirmais cipars attiecas uz ražošanu, otrais uz pārstrādi

Riski	Riska iestāšanās varbūtība.	Riska ietekme.
Ražošanas riski		
13. Ražošanas apjoma kritums (samazināšanās)	4/4	4/4
14. Darba intensitātes samazināšanās/ dīkstāve/ darbības apturēšana	4/4	4/4
15. Grūtības izpildīt valsts noteiktos drošības pasākumus (it sevišķi, ja kāds darbinieks saslimst)	4/4	4/4
Glabāšanas riski		
16. Saražotās produkcijas krājumu pieaugums	1/4	1/4
17. Uzglabāšanas problēmas produktiem ar īsu derīguma termiņu	1/3	1/3
18. Apgrozāmo līdzekļu iesaldēšana	3/3	3/3

Galvenie riski piena pārtikas ķēdē (iekšējie)

Vērtējums, piemēram, 5/5 – pirmais cipars attiecas uz ražošanu, otrs uz pārstrādi

Riski	Riska iestāšanās varbūtība.	Riska ietekme.
Realizācijas (t.sk. mārketinga) riski		
19. Konkurences saasināšanās ar netiešajiem konkurentiem nespējot konkurēt ar to tiešās piegādes un lojalitātes programmām	2/2	2/2
20. Līdzšinējo produktu virzīšanas pasākumu tirgū neefektivitāte (piem. pārtikas degustācijas, tirdziņi, izstādes u.c.)	3/5	3/5
21. Klientu lojalitātes un atbalsta mazināšanās vietējās īsajās pārtikas ķēdēs piedāvātajiem produktiem dēļ paaugstinātiem higiēnas riskiem.	2/3	2/3
Norēķinu un finansēšanas riski		
22. Papildu izdevumi, pielāgojoties ārkārtējai situācijai	5/5	5/5
23. Ieņēmumu samazināšanās	5/5	5/5
24. Problēmas saņemt samaksu par pārdoto produkciju	4/4	4/4
25. Nespēja nokārtot kredītsaistības	4/4	4/4
26. Nespēja segt ikmēneša maksājumus	4/4	4/4
27. Loģistikas izmaksu pieaugums	1/3	1/3

Galvenie riski piena pārtikas ķēdē (ārējie)

Vērtējums, piemēram, 5/5 – pirmais cipars attiecas uz ražošanu, otrs uz pārstrādi

Riski	Riska iestāšanās varbūtība.	Riska ietekme.
Tirgus riski		
28. Tirgus nenoteiktība	5/5	2/2
29. Grūtības atrast jaunus noieta tirgus slēgto aizstāšanai	1/5	1/5
30. Pieprasījuma samazināšanās/ palielināšanās	1/5	1/5
31. Īslaicīgs pārtikas produktu trūkums tirgū	1/1	1/1
32. Preču cenu pieaugums	1/1	1/1
33. Klientu maksātspējas kritums	3/3	3/3
Nozares riski		
34. Atkarība no eksporta	4/4	4/4
35. Imports, kas rada negodīgu konkurenci	1/3	1/3
Sociālie riski		
36. Pircēju ažiotaža	1/1	1/1
37. Pircēju paradumu maiņa	1/3	1/3

Galvenie riski piena pārtikas ķēdē (ārējie)

Vērtējums, piemēram, 5/5 – pirmais cipars attiecas uz ražošanu, otrais uz pārstrādi

Riski	Riska iestāšanās varbūtība.	Riska ietekme.
Politiskie un tiesiskie riski		
38. Higiēnas prasību pieaugums uzņēmējiem	5/5	5/5
39. PVD pastiprināta sekošana uzņēmumos notiekošajam	5/5	5/5
40. Dažādi fiziski ierobežojumi uz valstu robežām	5/5	5/5
41. Braukšanas laika ierobežojumi automašīnu šoferiem	5/5	5/5

Risku matrica piena ražošanā

Riska kvalitatīvais skaidrojums:		Riska ietekme (radītās sekas)				
		5 (ļoti liela)	4 (liela)	3 (vidēja)	2 (neliela)	1 (nenozīmīga)
Ļoti augsts (katastrofāls) risks						
Augsts (kritisks) risks						
Vidējs (paaugstināts) risks						
Zems risks						
Riska iestāšanās varbūtība	5 (gandrīz noteikti)	1.,5.,22., 23., 28., 38., 39., 40., 41.				
	4 (ļoti iespējams)		9., 11.,12., 13., 14., 15., 24., 25., 26., 34.,			
	3 (iespējams)			2.,3.,4.,18., 20., 21., 33.		
	2 (maz iespējams)				7., 8.,10., 19.	
	1 (ļoti reti)					6.,16., 17., 27., 29., 30., 31., 32., 35., 36., 37.

Risku matrica piena pārstrādē

Riska kvalitatīvais skaidrojums:		Riska ietekme (radītās sekas)				
		5 (ļoti liela)	4 (liela)	3 (vidēja)	2 (neliela)	1 (nenozīmīga)
Ļoti augsts (katastrofāls) risks						
Augsts (kritisks) risks						
Vidējs (paaugstināts) risks						
Zems risks						
Riska iestāšanās varbūtība	5 (gandrīz noteikti)	1., 5., 20., 22., 23., 29., 30., 38., 39., 40., 41.				
	4 (ļoti iespējams)		9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 24., 25., 26., 34.			
	3 (iespējams)			2., 3., 4., 17., 18., 21., 27., 33., 35., 37.		
	2 (maz iespējams)	28.,			7., 8., 19.	
	1 (ļoti reti)					6., 31., 32., 36.

Iespējamie priekšlikumi piena ražošanas un pārstrādes sektorā

- ✓ ražotājiem
- ✓ pārstrādātājiem
- ✓ politikas veidotājiem
- ✓ pašvaldībām
- ✓ patērētājiem

Paldies!

Informācija:

<https://www.llu.lv/lv/projekti/apstiprinatie-projekti/2020/ekonomiska-is-politiskais-un-juridiskais-ietvars-latvijas>

